

האינטרסים מאחורי הסכם סעודיה-קטאר

מאת ד"ר מרדכי קידר

מבט מבס"א מס' 1,887, 15 בינואר 2021

תקציר: מאחורי סיום הסכסוך בין שתי מדינות המפרץ החזקות עומד חשש גדול מאיראן ולחץ אמריקני לחידוש היחסים הדיפלומטיים. בישראל צריכים לזכור שהיחסים עם מדינות המפרץ אינם חקוקים באבן.

שנת 2021 נפתחה בחדשות מרעננות: לאחר שלוש שנות חרם מדיני וכלכלי שלווה בסגר יבשתי, עומדות סעודיה וקטאר לחתום על הסכם שיביא את הסכסוך לקיצו. הסכם זה הושג כשברקע נמצא צוות המשא ומתן האמריקני - ג'ארד קושנר, אבי ברקוביץ, אדם בולר, ובריאן הוק.

הסכסוך בין סעודיה לבין קטאר נבע ממספר סיבות: תמיכת קטאר באיראן, עמה היא שותפה בשדה הגז הגדול בעולם; תמיכת קטאר בארגוני "האחים המוסלמים" שנואי נפשם של הסעודים; והתעמולה האנטי-סעודית של ערוץ אלג'זירה. סיבות אלה מצטרפות לזו ההיסטורית, והיא סירובה של משפחת אל-ת'אני השלטת בקטאר להצטרף לממלכה הסעודית למרות שאף בה, בדומה לסעודיה, שלטת האסכולה ההלכתית החנבלית והענף הוואאבי שלה.

חילוקי הדעות בין ריאד לבין קטאר לא החלו לפני שלוש שנים, אלא שנים רבות קודם לכן. אולם במשך תקופה ארוכה הכילו הסעודים את התנהגות קטאר עד שפקעה סבלנות יורש העצר מחמד בן-סלמאן, והוא החליט לשבור את הכלים לכשגילה שקטאר מסייעת למורדים החות'ים בתימן. סיום הסכסוך מסמל את איחודה מחדש של "מועצת שיתוף הפעולה במפרץ", ארגון מדינות חצי-האי ערב (להוציא תימן).

בשלוש השנים האחרונות עברו מסרים בין ההנהגה הסעודית לבין ההנהגה הקטארית, בעיקר באמצעות הממשלים בכווית ועומאן שניסו להרגיע את המתחוות בין המדינות בהבנה שהסכסוך מחליש את עמדתן ועמידתן מול שאיפות ההתפשטות וההשתלטות של איראן. הדחיפה מצד יועצי ממשל טראמפ הביאה את המגעים הללו לידי הבשלה.

שיח' חמד בן ג'אסם אל-ת'אני, ראש הממשלה ושר החוץ הקטארי לשעבר, בירך על ההסכם עם סעודיה שפתח את הגבול היבשתי בין המדינות וכתב: "המשבר פרץ ונמשך זמן רב, והנה הוא הגיע לקיצו. אני רוצה להיכנס כעת לסיבות ולפרטי המשבר - הארוך והקשה ביותר בתולדות מועצת שיתוף הפעולה במפרץ. אנו מקדמים בברכה ממעמקי הלב את סיום המשבר וקוראים לכולם ללמוד את הלקח ולהימנע ממשברים כאלה בעתיד. כדי להימנע ממשברים בעתיד עלינו ללמוד לעומק ובמלוא הכנות את

סיבות המשבר, את הפצעים הנפשיים שנגרמו לחברה במפרץ שערערו את האמון בעתיד, ובמיוחד המחלוקות הפוליטיות והנזקים הכלכליים הגדולים שנגרמו ממנו".

הסכם זה, כמשבר שקדם לו, עומד תחת צילה הכבד של טהראן והושפע ממספר התפתחויות חשובות. ראשית, כניסתו הצפויה של ביידן לבית הלבן והצפי לשינוי מהותי במדיניות ארה"ב כלפי איראן. שנית, תחילת העשרת האורניום האיראני לעשרים אחוזים, צעד משמעותי בכיוון הפצצה. שלישית, הכישלון הסעודי בהתמודדות עם המיליציות הפרו-איראניות בתימן ובעיראק והאיום שהן מציבות על הממלכה ועל מצבה הכלכלי הבלתי מזהיר. ולבסוף, הסיוע שהגישה איראן לקטאר בשלוש שנות הסגר.

התקשורת האיראנית דיווחה על ההסכם בין סעודיה לבין קטאר ללא דברי פרשנות או התייחסות מצד ראשי השלטון האיראני. הם אינם ממהרים להגיב על אף שללא ספק היו בסוד המגעים בין סעודיה לבין קטאר, הן בזכות החדירה המודיעינית העמוקה שיש לאיראן במדינות המפרץ, והן בשל הקרבה הרבה בין ההנהגה הקטארית להנהגה האיראנית. ברור לפיכך שההסכם הושג בהסכמה איראנית. סיבה נוספת שיש לטהראן להסכים להפשרת המתח בין קטאר לבין סעודיה הוא החשש מפני פעולה אמריקנית נגד איראן במהלך השבועיים האחרונים לנשיאות טראמפ.

במקביל השתלטה איראן על מכלית דרום-קוריאנית בטענות תמוהות, על מנת לשכנע את העולם שאף כוח לא יצליח לכופף את השלטון בטהראן. הפגנת כוח זו היא קבלת הפנים שמכינה איראן לביידן על מנת למנוע - כבר בשלב זה - כל כוונה מצידו או מצד צוות המו"מ שלו להפעיל לחץ על טהראן כדי שזו תסכים לשנות את תנאי ההסכם הגרעיני משנת 2015.

השאלה המעניינת את ישראל היא האם ההתקרבות בין סעודיה לבין קטאר והאפשרות להורדת המתח בין ריאד לבין טהראן תאפשר לסעודיה להתקדם בתהליך ההכרה ההדדית עם ישראל בלי לעורר זעם גדול מידי בקרב ההנהגה האיראנית והארגונים שהיא מפעילה בתימן ובעיראק. בשלב זה מוקדם מידי להעריך שכן העמדה האיראנית נובעת ממספר גורמים: מצב המו"מ עם ממשל ביידן על התנאים לשיבת ארה"ב להסכם הגרעיני; עתיד הסנקציות האמריקניות על איראן; הפעילות הסעודית בתימן; המצב הכלכלי באיראן; יציבות השלטון באיראן ועוד.

חשוב שהעם וההנהגה בישראל יבינו שהיחסים עם מדינות חצי-האי-ערב, כולל איחוד האמירויות ובחריין, אינם חקוקים באבן אלא נתונים לשינויים הנגרמים מעליות וירידות ביחסים ביניהן, ועם איראן. חשוב לזכור שהמזה"ת - כולל הפוליטיקה שלו - בנוי על דיונות חול ואלו משנות את הפוזיציה שלהן על פי מצב הרוח.

המאמר התפרסם במקור ראשון ב-5.1.2021.

- סגן אלוף (מיל') ד"ר מרדכי קידר הוא מרצה ללימודי הערבית ולימודי המזרח התיכון באוניברסיטת בר-אילן וחוקר במרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים.